

ANNA BARTKO-MALINOWSKA

DZIEŁO RAFAŁA HADZIEWICZA
W KOŚCIELE W ŁUKOWEJ

Dzieło Rafała Hadziewicza

w kościele w Łukowej

Łukowa jest gminą w powiecie biłgorajskim, w województwie lubelskim. Pierwotna wieś została założona w drugiej połowie XIV wieku przez Iwana Kustrę, natomiast pierwszy drewniany kościół powstał przed 1466 rokiem. W roku 1583 ówczesny właściciel lub dzierżawca, Marcin Uhrowiecki założył we wsi zbór ariański, przeznaczając na miejsce zgromadzeń drewniany kościół¹. W 1588 roku wieś wraz z całym starostwem zamechskim została nadana Janowi Zamoyskiemu (1542-1605) Kanclerzowi i Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu² za zasługi dla Rzeczypospolitej³, a rok później została włączona do nowo utworzonej Ordynacji Zamojskiej⁴. Trudno powiedzieć, kiedy kościół został ponownie oddany katolikom, wiadomo, że został konsekrowany w 1615 roku przez biskupa Waleriana Lubienieckiego (1561-1617),

nadano mu wówczas wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny⁵, które posiada do dziś.

Kolejny drewniany kościół powstał w roku 1677 z fundacji Ignacego Gryglewskiego, prawdopodobnie ówczesnego dzierżawcy wsi. Został postawiony w miejscu poprzedniego, który przetrwał do 1671 roku⁶. Nowy kościół został konsekrowany w 1721 roku⁷. Była to świątynia drewniana na podmurowaniu, kryta gontem, założona na planie podłużnym, z gankiem i zakrystią. Pośrodku dachu znajdowała się sygnaturka kryta blachą. Wnętrze było malowane, z poddaszem dookoła i sklepieniem kolebkowym, z czterema filarami, dwoma podtrzymującymi sufit i dwoma wspierającymi chór. W kościele znajdowały się cztery ołtarze: ołtarz wielki Najświętszej Maryi Panny Wniebowzięcia *bez zasuwania snycerską i stolarską robotą zdziałany*, ołtarze boczne św. Anny, św. Józefa i Ukrzyżowania⁸. W kościele tym w 1803 roku został ochrzczony Rafał Hadziewicz, wybitny malarz obrazów o tematyce religijnej, uczeń Antoniego Brodowskiego i Jana Antoniego Blanka, pedagog, wykładowca w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, którego uczniami byli między innymi: Wojciech Gerson, Józef Szermentowicz, bracia Gierymscy oraz Leon Wyczółkowski. Członek i współzałożyciel warszawskiego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych. Autor blisko tysiąca dzieł malarskich i rysunkowych, zafascynowany sztuką włoskiego renesansu i baroku, z którą mógł się zapoznać w latach 1831-1833 podczas pobytu na stypendium we Włoszech: w Rzymie, Wenecji, Genui, Modenie, Neapolu i Parmie odwiedzając kościoły, muzea i galerie, a także bywając w pracowni

1 J. Niedźwiedz, *Leksykon historyczny miejscowości dawnego województwa zamojskiego*, Zamość 2003, s. 282-283.

2 Zob. M. Kozaczka, *Poczet Ordynatów Zamojskich*, Lublin 2009, s. 7-16.

3 M. Stworzyński, *Opisanie statystyczno-historyczne dóbr Ordynacji Zamojskiej 1834 roku*. Biblioteka Narodowa w Warszawie, rkps Biblioteki Ordynacji Zamojskiej nr 1815, s. 39-40.

4 Ordynacja Zamojska została założona przez Jana Zamoyskiego w 1589 roku, zatwierdzona na sejmie walnym w Wraszawie w roku 1590 roku, przetrwała do roku 1945, zarządzana przez 16 ordynatów. Zob. m.in. R. Orłowski, *Ordynacja Zamojska*, w: *Zamość i Zamojszczyzna w dziejach i kulturze polskiej*, red. K. Myśliński, Zamość 1969, s. 105-124.

5 W. Kubów, L. Paluch, *Ślady sześćsetletniej przeszłości*, w: „Goniec Łukowej”, R. 14, nr 1 (107), kwiecień 2016, s. 11.

6 Tamże, s. 11.

7 M. Zahajkiewicz, *Diecezja Lubelska. Informator historyczny i administracyjny*, Lublin 1985, s. 315-316.

8 Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, Rep. 60 IV b, 149, *Inwentarz Kościoła Parafialnego Obrządku Łacińskiego we wsi Łukowy...sporządzony dnia 13/25 kwietnia 1876 roku*, k. 207 v.

Rafał Hadziewicz, *Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny*

Bertela Thorvaldsena. Był głównie malarzem portretów i dzieł o tematyce religijnej, hołdujący ideom klasycyzmu i neoklasycyzmu⁹. Malował w większości olejno na płótnie, choć używał też innych podobraz. Jak każdy akademik wykonywał staranny szkic piórkiem i tuszem, stosował harmonijny koloryt i światłocień idealizując statycznie upozowane postaci¹⁰.

Po powrocie z Włoch, od 1834 do 1839 roku mieszkał w Krakowie, gdzie malował liczne dzieła do kościołów krakowskich i galicyjskich. W tym czasie, w 1835 roku ożenił się z Anastazją Głowacką, jedną z sióstr Jana Nepomucena Głowackiego, pejzażysty. W roku 1839 został zobligowany do wyjazdu do Moskwy, aby odpracować zagraniczne stypendium udzielone przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, dzięki któremu oprócz Włoch, we wcześniejszych latach zwiedził Drezno i Paryż. W Moskwie był nauczycielem rysunku na Uniwersytecie Moskiewskim, pod koniec 1844 roku powrócił do Warszawy, gdzie przebywał do 1871 roku. W Warszawie zajmował się głównie nauczaniem w Szkole Sztuk Pięknych oraz działalnością w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych, brał również udział w pierwszej wystawie Towarzystwa. Po przejściu na emeryturę w 1871 roku związany był z Kielcami, gdzie też zmarł 7 września 1886 roku. W 1888 roku jego doczesne szczątki przewieziono do Warszawy, by spoczęły na cmentarzu powązkowskim¹¹.

Dzieła Rafała Hadziewicza rozproszone są po wielu kościołach w całej Polsce. Sposób, w jaki malował obrazy religijne, w których dominował liryczny nastrój, miękki modelunek i ciepła paleta barwna odpowiadał gustom ówczesnych odbiorców, którzy zabiegali o jego obrazy do swoich kościołów, stąd tak ogromne rozproszenie jego prac. Sam **ART**ysta także chętnie ofiarowywał swoje dzieła kościołom, szczególnie

9 E. Jeżewska, **ART**ysta malarz Rafał Hadziewicz (1803-1886) – przed wystawą monograficzną, w: „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, t. 22, Kielce 2006, s. 79.

10 M. Misztal, *Obrazy Rafała Hadziewicza o tematyce religijnej – uwagi dotyczące budowy technicznej i problematyka konserwatorska na podstawie prac z kolekcji Muzeum Narodowego w Kielcach*, w: j. w., t. 28, Kielce 2013, s. 354.

11 A. Dzierzbicka, B. Miodońska, *Hadziewicz Rafał*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 9, z. 41, Wrocław-Kraków-Warszawa 1961, s. 226-228.

pragnął je widzieć w miejscowościach, z którymi był związany¹², stąd w Łukowej znajduje się obraz ukazujący scenę Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, będący darem Δ RTysty za otrzymany tam sakrament chrztu.

Hadziewicz nie urodził się w Łukowej, a w Zamchu, który należał do rozległej parafii łukowskiej¹³. Nie wiadomo, kiedy obraz został ofiarowany do kościoła, ani też kiedy powstał, dzieło nie posiada nawet sygnatury autora. Wiadomo jednak, że było to przed wybudowaniem w 1880 roku nowego, murowanego kościoła, który postawiono w miejscu drewnianego, będącego w bardzo złym stanie¹⁴. Można również podejrzewać, że jest to jedno z młodzieńczych dzieł, za czym może przemawiać dosyć sztywne upozowanie postaci, a wybrany został, ponieważ jego tematyka odpowiada wezwaniu świątyni. Co do kompozycji, można przypuszczać, że odbiega ona od pierwotnego zamysłu Δ RTysty z powodu zniszczeń powstałych najprawdopodobniej podczas pożaru starego kościoła i przeprowadzonych w jego następstwie prac konserwatorskich¹⁵.

W centrum obrazu znajdującego się w ołtarzu głównym nowego kościoła ukazana została postać Matki Bożej z rozłożonymi rękoma, unoszonej przez anioły do nieba. Scena została ukazana na złotym, neutralnym tle, które doskonale koresponduje z odcieniem karnacji postaci oraz kontrastuje z czerwoną szatą i granatowym płaszczem Maryi, dzięki czemu postać dominuje w przedstawieniu cofając postaci aniołów zgromadzone w dolnej p Δ RTii na dalszy plan. Kompozycja na skutek odcięcia dołu obrazu została zaburzona¹⁶, przez co postać Matki Bożej pierwotnie ukazana w centralnej części, obecnie sprawia,

że ciężar kompozycji przesunął się ku dołowi, a Maryja straciła lekkość wskazaną dla tej sceny. Kompozycja obrazu łukowskiego wydaje się być najbliższa *Wniebowzięciu* Tycjana znajdującemu się w kościele Santa Maria Gloriosa dei Frari w Wenecji¹⁷. Porównując oba dzieła trudno jednak odpowiedzieć, czy obraz łukowski był także kompozycją składającą się ze strefy ziemskiej i niebiańskiej.

Mimo braku sygnatury dzieło bez wątpliwości można przypisać Rafałowi Hadziewiczowi na podstawie sposobu formowania sylwetki Matki Bożej, modelunku twarzy, rąk, czy szat oraz charakterystycznej dla Δ RTysty palety barwnej. Ponadto nie jest to jedyne dzieło Hadziewicza na Zamojszczyźnie. Oprócz Łukowej, jego dzieła znajdują się w kościele parafialnym św. Mikołaja w Szczepreszynie, dwa w katedrze zamojskiej, w Łabuniach i w Sitańcu¹⁸.

Twórczość Rafała Hadziewicza, mimo, że charakteryzowała się bardzo dobrym warsztatem Δ RTystycznym, nie była nowatorska i raczej pozbawiona inwencji. Δ RTysta skupiał się głównie na kopiowaniu dzieł mistrzów. „Mając bardzo skromne wyobrażenie o swoich możliwościach twórczych, uważał Hadziewicz, że jedyną drogą współczesnego mu malarstwa jest kopiowanie i przetwarzanie cudzych pomysłów”¹⁹. Mimo to mieszkańcy Łukowej byli niezwykle dumni ze swego krajana i pozostają tacy do dziś.

12 J. Puciata-Pawłowska, *Rafał Hadziewicz (1803-1886) – życie i twórczość*, „Teki Komisji Historii Sztuki [Towarzystwa Naukowego w Toruniu]”, t. 2, Toruń 1961, s. 376.

13 W. Kubów, L. Paluch, *Ślady sześćsetletniej przeszłości...*, s. 14.

14 Zob. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. 8, z. 3, powiat biłgorajski, Warszawa 1960, s. 19.

15 J. Kaczmarczyk, *Czy obraz Wniebowzięcia NMP z kościoła parafialnego w Łukowej jest dziełem Rafała Hadziewicza?*, w: „Goniec Łukowej” R. 13, nr 2 (105), czerwiec 2015, s. 30.

16 J. w., s. 30.

17 W., s. 30.

18 J. Derwojed, *Rafał Hadziewicz*, w: *Słownik Δ RTystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 3, Wrocław-Warszawa-Kraków 1979, s. 9.

19 A. Dzierzbicka, B. Miodońska, *Hadziewicz Rafał...*, s. 227.